

Men tracht te begrijpen, — en niét stil te staan bij het oude, — hóe schoon dit oude ook was. Maar is er niet ook een gevaar, dat men wennen kan aan het nieuwe, — (of aan 't oude v. D.) en door begrijpen zelfs tot waardeeren komen kan, of tot een ingebeeld enthousiasme. Men kan gloeiend, enthousiast redeneeren, over de moderne ideeën en de kunst, — maar wordt men warm bij het aanschouwen? Overtuigd? Volkomen voldaan en bevredigd? Koud zullen we gaan tusschen al die uitingen van wetenschap en wetenschappelijke kunst en ook ons hart zal zijn zonder liefde. Zelfs de liefde wordt cerebraal, experimenteel, — in deze tijden van ontleding. Dit is geest, — en geest staat hooger dan gevoel: voor het gevoel is in de plaats gekomen, de zinnelijkheid, — de intuïtie is uit elkaar gevallen in geest en zinnelijkheid. Uiteengevallen is deze moderne tijd, en nóg uiteengevallener zal hij worden. En in ons hunkert het, ons daarbij aan te passen. Omdat deze aanpassing ons vrede brengen zal. En de verwardheid en wanhopigheid van alle tegenstrijdige woelingen in onzen geest en ziel, zullen pas dan tot rust gekomen zijn. — omdat wij, opgaand in de algemeene koude, onze eigen koude en eenzaamheid, minder zullen gevoelen.

Nabloei. Deze wordt vaak gelaakt of minderwaardig en onrecht genoemd. Dit lijkt mij onrechtvaardig. De natuur werkt met overgangen, en al wil de moderne Kunst alle overgangen uitschakelen, — het leven, dus de natuur, zal daar steeds mee blijven werken. Op een tijd van bloei volgt een tijd van nabloei en verval. Dit zijn de noodige, ja onontbeerlijke overgangen naar de nieuwe Kunst, den nieuwen tijd. En de kunstenaars, die die overgangen representeren zijn niet onecht, maar oprecht, en product van hun tijd, de noodige schakels, ja de bronnen, waaruit het nieuwe ontstaat. Zij reiken nog heen naar het verleden, hunne liefde hangt nog te veel aan dat oude, en in hen wroet de verdeeldheid van het verleden en de toekomst, waarheen hunne zielen magnetisch getrokken worden.

De absoluut-conservatieven lijden het minst. Ze staan vast in de schoenen van het verleden. De absoluut-anarchisten, de omverwerpers, die alle piëteit voor het verleden missen, lijden, door hun opbruischende kracht minder, dan zij, die op de grens staan en getrokken worden naar het verleden en de toekomst.

Soms lijkt het mij of de moderne kunst haar toppunt bereikt heeft in Toorop en Van Konijnenburg, — en of ze van nu af aan al uiteen gaat vallen, tot ze eindelijk sterven zal in het doode punt; — waaruit dan weer een jonge levenswarme kunst zal opbloeien, ten spijt van alle bioscopen, phonola's en volmaakte reproducties. Want worden de modernen niet dogmatici, — als de droge, deftige, geleerde Hollanders van vóór 80?

Welk sterveling zal ooit naar de bioscoop gaan om kunstontroeringen* te smaken? Die er heen gaan, hebben nimmer de kunst gezocht, óók niet toen de bioscoop niet bestond. Néén, de weg, die de moderne kunst inslaat, is die, welke voert naar het kunstlooze. De bioscoop en de wetenschap, daarmee zal de moderne mensch zich moeten tevreden stellen, want de moderne kunst wordt wetenschap. Tenzij er een nieuwe godsdienst geboren wordt, is zij gedoemd te verstarren en te sterven. En mèt het nieuwe geloof, zal het gevoel, de liefde, de aanbidding terugkeeren, en dus ook de kunst.

Vergaat de schilderkunst niet absoluut tot het ornamentale? Verdwijnt ze niet van het pittoresque? — wat toch haar eigenschap is? Als de beeldhouwkunst picturaal